

LEX HEINZE.

Vitán felül álló tudományos tétel, hogy az erkölcs és a bűncselekmény országok és fajok szerint különböző történetileg fejlődő társadalmi fogalom. Az a cselekmény, mely az adott helyen és időben fennálló erkölcsi codexszel annyira ellenkezik, hogy a jogalkotó társadalom saját rendjét ellene csak büntetés segítségével tartja megvédhetőnek: criminalitás. Tehát alapeszme az, a mit egy angol író találóan így fejezett ki; strangeness is potentially criminal. Valamely emberi cselekmény tényleg azonban csak akkor lesz büntetendő, ha a jog által védett érdek, melyet támad, elég fontos s a támadás, akár gyakoriságát, akár módját tekintve annyira veszélyes, hogy a magánjog és közigazgatási jog eszközei vele szemben tehetetlenek. Ebből következik, hogy büntetőtörvény alkotására valamely felmerült konkrét bűneset nem elég biztos alap, a mire épen Németországban a vaskanczellár személyes politikájából fakadó Duchesne és Arnim-paragraphusok szolgáltatták a büntetőjogilag nem eléggé rosszalható példát.

E vezérlő motívum természetesen a szemérem elleni bűncselekményekre is kihat, melyek szabályozása a 19-ik századnak úgy a kanonjog szigorával, mint a felvilágosodási kor (Voltaire, Hommel, Loden) túlzásaival szemben tisztult felfogása szerint két elvet ural: az egyik a nemi élet tisztasága és szabadsága, a másik a szeméremérzés sértetlensége. A tételes jog s vele a német nyomon haladó magyar büntetőtörvénykönyv is a második elvnek biztosított túlsúlyt, sőt azt látjuk, hogy a mozgalom, melyet Liszt, Krafft-Ebing, Näcke és mások physioiogikus alapon a sodornia ratione sexus büntetlensége mellett indítottak, még csökkenteni kívánja a nemi élet tisztaságának védelmét. Az a sensatiós berlini bűnper, mely oly mélyen engedett az ottani prostitutio titkaiba pillantani, mint a P a l i Mail Gazette leleplezései annak idején Londonban, ugyancsak arra szolgált alkalmul, hogy 1892-ben a Lex Heinze néven ismeretessé vált törvényjavaslat

erélyesebben védje a nemi szabadság külső bástyáját, az erkölcsi szeméremérzetet.¹⁾

Ma azonban már nem az 1892-iki, hanem az ezzel csak névleg egyező 1899-iki lex Heinze az, mely felkelti a criminalpolitikus figyelmét és kritikáját. A javaslatban a socialisták által proponált emberséges indítvány nyújt kezét a sajtószabadságot nyesegető reactionak — desinit in piscem mulier formosa superne. Minthogy a német birodalmi gyűlés ez év február havában második olvasásban elfogadta a javaslat bizottsági tervezetét, nem indokolatlan, hogy annak két kimagasló intézkedésével behatóbban foglalkozom.

Az egyik a *Dienstgeberparagraph*, mely a sértett indítványára egy évig terjedhető fogházzal kívánja büntetni a munkavagy szolgálatadót, a ki a női munkások és cselédek gazdasági függőségét erkölcstelen cselekményekre használja. A szakaszindokolását megtaláljuk a *Simplicissimus* egyik utóbbi számában közölt képen, hol a gyáros magánirodájában kereveten ülő szegényesen öltözött munkásleány látható, pohár borral a kezében s mellette az édeskésen mosolygó gazdája, kihez a leány lesütött szemekkel így szól: »Nein, Welch eine Ehre Herr Prinzipal«. Treuenfels conservatív képviselő a birodalmi gyűlés nobile officium-ának nevezte a szakasz elfogadását. Az intézkedés egyébként csak poenalísálja a német polgári törvénykönyv 825. §-át, mely azt: »wer eine Frauensperson unter Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der ausserehelichen Beiwohnung bestimmt« kártérítésre kötelezi. A kérdés csak az — egészen eltekintve a német birodalmi gyűlésen felmerült pártpolitikai fogásoktól, hogy az esetek gyakorisága szükségessé teszi-e a büntetőjogi védelmet. Ez pedig kétségtelen, hisz még a javaslat ellenzője *Nieberding* államtitkár sem tagadta, másrészt pedig a német erkölcsmemesítő egyesületek kérvényeiből az tűnt ki, hogy a prostituáltak több mint egyharmad részét első ízben munkaadó gazdájuk csábította el. *Bebel* socialista vezér számos példával illusztrálta a helyzetet s többek közt Magdeburg vidékét említette fel, hol általában minden munkásnő

¹⁾ Nem érdektelen fényt vet a német alapoosságra, hogy F. giesseni tanár a Brockhaus-féle Lexikon 1896—97. évi pótkötetében »Lex Heinze« című alatt azt írja, hogy e javaslatot, mely az 1895-ben meggyilkolt Heinze nevű prostituálttól nyerte megjelölését, a német császár egyenes kívánságára nyújtották be, holott a Zeitschrift für die ges. Strafrechtswiss. 1893. évi kötetében (536 l.) már »Zur lex Heinze« feliratú cikk található Schmöldertől.

a földesúrnak vagy jószágigazgatójának esik áldozatul, ha ellenszegül, a legsúlyosabb munkával büntetik, az pedig, a ki e miatt helyét elhagyja, az egész vidéken nem kap munkát. Lehetséges, hogy Bebel példái egyoldalúan túlzottak, de az kétségtelen, hogy egész gazdasági rendünkben alapvető szerződési szabadság a természetszerűleg gyengébb fél e védelmét megkívánja s mondanom sem kell, hogy a mennyiben nálunk hasonló állapot bizonyíthatnák, a mit nem tartok valószínűtlennek, úgy épen nem volna helytelen büntetőtörvénykönyvünk 247. §. 2. bekezdésének hasonló irányú módosítása.

A lex Heinze veszedelmes méregfoga azonban az u. n. *Kunstparagraph*. A német birodalmi büntetőtörvénykönyv 184. §-a ugyanúgy, mint a magyar kódex 248. §-a azt bünteti, a ki fajtalanságot tartalmazó iratot, nyomtatványt vagy képes ábrázolatot nyilvános helyen kiállít, árul vagy terjeszt. Schauer, Hatzipetros, de különösen Binding¹⁾ igen alaposan kifejtették a fajtalanságra vonatkozó mai tudományos »standard view«-t s eszerint fajtalan az a nyomtatvány vagy kép, mely nemileg fajtalan cselekményeket ábrázol vagy ily cselekmények elkövetésére indít. A különbség a magyar és a német törvény közt az, hogy a németet végrehajtják, nálunk pedig az utcai kirakatok egész sora gúnyolja ki a rendőrség jóvoltából a büntetési sanctiót. Ez a sanctio azonban itt is, ott is elégséges a fiatalok erkölcsének megvédésére. Az új paragraphus ezenfelül hat hónapig terjedhető fogházzal vagy 600 márkáig terjedhető pénzbüntetéssel rendeli büntetni azt, a ki oly iratot vagy képes ábrázolatot, mely a nélkül, hogy fajtalan volna, a szeméremérzetet durván megsérti, 18 éven aluli egyénnek elad vagy »in ärgernisser-regender Weise« kiállít. Ha már most tudjuk azt, hogy mily könnyű a német rendőrség, sőt még a Reichsgericht szemében »közbotrányt idézőnek« lenni; hisz, — utóbbi még a Gänsemarschban vonuló diákokat is »grober Unfug« miatt ítélte el, úgy nem lehet eléggé hangsúlyozni az illetén generális praeventio veszélyességét. Tudvalevő, hogy Michelangelo VII. Kelemen pápa megbízásából festette meg az »Utolsó ítélet«-et a pápa személyes ellenőrzése mellett, de utódja IV. Pál pápa művészi toleranciája már csekélyebb volt s ezért parancsára Daniel da Volterra pótolta az egyes alakok fogyatékos ruházatát, a miért a pápa jutalmul

¹⁾ Szakvéleményében, melyet a lipcsei egyetem jogi karának megbízásából Bocaccio és Faublas emlékirataira vonatkozólag szerkesztett. Zeitschrift f. d. ges. Strafwiss. II. 464 1.

»il bracchiatore« (a megnadrágosító) gúnynevet nyerte. Ha tehát a pápák véleménye erkölcs és művészet dolgában ily homlok-egyenest ellenkező lehet, úgy a kérdés eldöntését a művészileg fogyatékosán képzett porosz Amtsrichtern bízni, nagyon kockázatos vállalkozás. Arról nem is szólok, hogy a stuttgarti rendőrség állítólag két bajor Wadenstrümpflert is bekísért szemérem elleni vétség miatt és Münchenben megtiltották Böcklin egy képének kiállítását. A javaslat sem a pornográfia ellen irányul, hanem az irodalom és művészet oly termékei ellen, melyek szeméremsértők, a nélkül, hogy fajtalanok volnának. Nézetem szerint ez *contradictio in se*. A mi nem fáj talán (*unzüchtig*), az nem sértheti a szeméremérzést sem. A javaslatra semmi szükség nem volt, mert repressziója azt támadja, a mi a művészetnek egyik elismert czélja: a természetes és igazat. Hogy a művészeti igazság néha nincs nyakig begombolkozva, az talán mégsem criminalitás, sőt tovább megyek és aláírom azt is, a mit Binding mond: »die künstlerische Phantasie ist ohne gesteigerte Schönheitsempfindung, diese aber ohne grössere Erregbarkeit des Empfindungslebens überhaupt, der Sinnlichkeit in edlerem Sinne undenkbar.« Ha vannak éretlen felnőttek, a kik a képes bibliában Ádám és Éván is megütköznek, az még nem ok arra, hogy Dóré fenséges rajzát kipusztítsuk s ha a pornográfia veszélyeit a fiatalokúakra a legfokozottabb mértékben elismerjük is, az még nem szolgálhat mentésül arra, hogy az irodalom és művészet fattyúhajtásaival együtt álszenteskedő túlbuzgalomból a nemes élőfát is tövében kimessük.

Et venio nunc ad fortissimum. Ez t. i. a javaslat 184 b) §-a, mely szószerint így hangzik: Oly színházi vagy szónoklati előadások vezetői, intézői és művészei, kik a szemérem és erkölcsi érzés megsértése által közmegebotránkozást okoznak, egy évig terjedhető fogházzal vagy 1000 márkáig terjedhető pénz-büntetéssel büntetendők. A porosz színházi censura tudvalevőleg igen könnyen botránkozik s kezeiben a most előadott kaucsukparagrafus csakhamar átfogná a világirodalom összes remekeit. Schiller Ármány és szerelem-ét, A rablókat, Shakespeare összes királydrámáit (1. különösen V. Henrikben a toborzó jelenetet) a porosz törvényesen szabadalmazott kir. ügyészi aesthetika csakhamar eltüntetné a német színpadokról, Sudermann és Gerhart Hauptmann pedig kár is említeni. Hisz a német censura Heine-kritikája óta (*Das Buch le Grand*. XII. fejt. *Die deutschen Censoren . . . Dummköpfe . . .*) alig változott és Börne jupiteri

villámainak nem sikerült számukra világosságot gyűjtani. Egy Müller nevű képviselő a javaslat tárgyalásakor pompás példákat idézett annak bizonyítására, hogy a censori olló még mindig mily korlátolt módon garázdálkodik a szellemi termékekben. így pl. Rostand *Cyranójából* a II. felv. 3. jelenetében kihagyta a »nőm ismeri jól« szavakat, mintha Berlinben meg sem történhetnék, hogy valaki nejeének barátja legyen. Ugyanez okból maradt ki a »Íme a gascognei legények! Hej, csókhhoz is értenek ám! Aggódnak a férjek, a vének« strófa is, valamint Guiche e mondása (III. felv. 12. jel.) »a nászsj messze még«, mert hisz a nászsjét, házasságot és hasonlókat a berlini rendőrség oly erkölestelennek tartja, hogy azokról beszélni sem szabad. Úgy látszik, a boroszlói rendőrség mégis helyesen járt el, midőn — a mint a *Berliner Tagblatt* február 8-iki számában olvastam — betiltotta Dreyer »Próbajelölt« című darabjának előadását, melyben a darab befejezésekor ezeket mondják: »Hast Du mal von Preussen gehört? Dort hat jeder das verbrieftte Recht, seine Meinung durch Wort, Druck und Schrift frei zu äussern. Geh' Du nach Preussen!« — Ilyen szellemtől (a non lucendo) áthatott közigazgatásnak kezében a lex Heinze az irodalom és művészet hóhérpallosát jelenti.

Legújabbban (febr. 20.) a távirat azt a hírt hozta, hogy a Reichsjustizam t képviselője, a ki e szakaszt ellenezte, nem tudott a parlamenti többséggel a javaslat harmadik olvasását megelőző megbeszélésben megegyezésre jutni, ami a javaslatnak legalább e részben örvendetes bukását jelentené. Félő azonban, hogy a kormány a flottajavaslatra való tekintettel mégis enged a centrumnak, a mi újabb végzetes döfést adna az amúgy is gyengélkedő német sajtószabadságnak. De akárhogy áll is a dolog, kívánatos, hogy mi, kik a német birodalmi törvényhozást követni szoktuk, ne túlsókat tanuljunk tőlük. Ha tehát büntetőtörvényünk novellájában kívánatos is a kerítés és különösen a traite des blanches szigorúbb repressiója, a lex Heinze művészeti paragrafusaira semmi szükségünk nincs. A belügyi költségvetés tárgyalásakor az ellenzék egy szónoka jónak iátta a minister figyelmét a Lex Heinze-re felhívni, ugyanezt tette egy clericális napilap is. Elfelejtették azonban hozzátenni, hogy a közönség ízléstelenségéből fakadó színházi nuditásainknak a büntető paragrafus ép oly kevésbé lehet orvossága, mint a hogy nem sikerült azzal a morális felfogás egy másik fattyúhajtását: a párbajt kiirtani.

Vámbéry Rusztem dr.